

PÅ VEJ MOD MULTIKULTURELLE DAGINSTITUTIONER

Det er muligt at daginstitutionerne kan udvikle sig til etnisk og kulturelt rummelige institutioner. Det har en håndfuld daginstitutioner prøvet med positive resultater. I det følgende fremlægges nogle generelle betragtninger på den multikulturelle samfundsudvikling og de udfordringer, som denne skaber for daginstitutionernes omstillingsevne. Derefter fremlægges der nogle erfaringer fra et udviklingsprojekt, der viser potentielle muligheder for multikulturelle forandringer i daginstitutionerne.

MULTIKULTUREL SAMFUNDSUDVIKLING

I byer med en vis mængde af socialt boligbyggeri oplever mange daginstitutioner i dag en øget tilgang af etniske minoritetsbørn. Mange af disse børn kommer fra hjem og miljøer, hvor der ikke udelukkende praktiseres det danske sprog og den danske kultur. Forældre- og børnesammensætningen er i dag noget andet end hvad den var for 15 år siden. Uanset om det politisk anerkendes eller ej, er daginstitutionerne i dag multikulturelt og multietnisk præget. Nye typer af forældre og forventninger er dukket op, og det udfordrer institutionernes flerkulturelle kompetence. Erfaringer og evalueringer fra efteruddannelser og kurser for det pædagogiske personale viser gang på gang, at der ikke findes enkelte modeller for arbejdet med fleresproglige og flerkulturelle problemstillinger i daginstitutionerne.

Politikerne udmelder retningslinierne for det pædagogiske arbejde. Daginstitutionerne får bl.a. pålagt, at de skal sørge for *"at de opgaver og tilbud, der omfatter børn, unge og deres familier, udføres i samarbej-*

de med forældrene og på en sådan måde, at det fremmer børn og unges udvikling, trivsel og selvstændighed" (§ 5, i Bekendtgørelse af lov om social service nr. 764 af 26. august 2003).

Daginstitutionerne skal i forlængelse heraf *"give muligheder for oplevelser og aktiviteter, der bidrager til at stimulere barnets fantasi, kreativitet og sproglige udvikling, samt give barnet rum til at lege og lære og til fysisk udfoldelse, samvær og mulighed for udforskning af omgivelserne"* (§ 8, stk. 3, *ibid.*).

Det er en ambitiøs udmelding om forældre samarbejdet. Man kan undre sig over, hvordan daginstitutioner imødekommer lovkravet og udvikler etniske minoritetsbørns kompetencer samt skaber tryghed og trivsel i samarbejde med forældrene. Hvordan stimulerer daginstitutionerne børnenes fantasier og kreative evner, hvis der er vanskeligheder i den sproglige og kulturelle kommunikation med minoritetsforældrene?

Hvad gør man f.eks. i det følgende tilfælde: En pædagog i en af de syv daginstitutioner som deltog i udviklingsprojektet

skriver "Det handler om noget der er sket for 3-4 måneder siden. Vi havde fået pjecer fra kommunen, som var oversat til arabisk, tyrkisk jugoslavisk. Det skulle vi så sætte på vores tosprogede børns plads, og det gjorde vi så.

Vores jugoslavisktalende forælder blev rigtig sur på os, fordi hun havde fået det på jugoslavisk. Hun kunne ikke forstå hvorfor hun skulle have det på jugoslavisk, når hun kunne forstå dansk, og havde dansk pas."

Pædagogens beskrivelse viser tydeligt at der er mange ting på spil i relationen mellem daginstitutioner og etniske minoritetsforældre/børn. Det handler ikke alene om på hvilket sprog folderen udleveres til moderen, men det handler også om – eller især – hvilke betydninger en folder på serbisk/bosnisk har henholdsvis for personalet og for moderen. Moderen synes formentlig at personalet bliver ved med at stemple hende som "fremmed", der ikke taler dansk, der tænker og agerer anderledes. Hun føler formentlig at hun ikke bliver respekteret sådan som hun er, nemlig én der har levet i Danmark i mange år og har tilegnet sig det danske sprog og den danske kultur. Som tegn på hendes assimilationsvilje har hun desuden ansøgt om og fået dansk statsborgerskab. Men til hvilken nytte! Ingen anerkender den forandring hun gennemgår og gennemgik!

For personalet var der derimod tale om at efterleve en kommunal beslutning. Denne faldt formentlig godt i tråd med personalets ønske om at inddrage minoritetsforældre i daginstitutionens arbejds- og beslutningsprocesser. Deltagelsen kan ikke lade sig gøre uden et minimum af sprog- og informationsfællesskab. Folderen på modersmålet var derfor en oplagt mulighed herfor. Personalet kunne også have tænkt at forældrene bare kunne smide folderen ud, hvis de ikke ville have den, eller hvis de hellere ville læse den på et andet sprog. Det er ikke verdens undergang!

Der er som sagt mange interesser og forståelser på spil i kommunikationen mellem det pædagogiske personale og minoritetsforældre og børn. Det er disse meningssammenhænge at parterne handler ud fra. Deres handlinger går ikke nød-

vendigvis hen mod et fælles tredje. De kan lige så godt tænke og handle i hver deres retning i overensstemmelse med deres system af meningsstrukturer.

OMSTILLING OG FORANDRING

I denne mangfoldighed af sproglige og kulturelle meninger i en daginstitution er det relevant at spørge, hvordan mere præcist det pædagogiske personale skaber rum til at lege, lære, udvikle og stimulere også de etniske minoritetsbørns forskellige kompetencer og kvalifikationer. Det er også relevant – måske endnu mere – at spørge i hvilken grad minoritetsbørn får udviklet deres kompetencer og evner i sammenligning med de danske børn, når det pædagogiske personale bruger en del af deres tid på (kulturelle og adfærdsmæssige) spørgsmål og problemstillinger, som ikke eksisterede blot for 15 år siden. Kan man så i dette lys hævde at minoritetsbørn profiterer lige så meget af dagtilbudet som de danske børn? Har etniske minoritetsforældre lige så meget reelt indflydelse og deltagelse som de danske forældre?

Spørgsmålene kan godt lyde enkle, men deres implikationer er omfattende. Svaret på disse spørgsmål kræver bl.a. en grundig refleksion over den gængse pædagogiske tænkning og praksis og en omstillingsparathed i daginstitutionerne. Det er hvad de syv daginstitutioner i to forskellige kommuner har arbejdet med. De var indstillede på at gennemføre de nødvendige (og indenfor rammerne mulige) ændringer i daginstitutionen.

HVAD ER EN DAGINSTITUTION?

Men hvad vil det sige at gennemføre ændringer i en daginstitution? Hvad er en daginstitution? Set gennem E. Goffmans (1997) briller har daginstitutionen f.eks. en hovedbygning og legeplads. Den er opdelt på stuer, gange, køkken, bad og andre fællesarealer. De fysiske muligheder kan være (med)bestemmende for, hvad der foregår i daginstitutionen. For eksempel er en daginstitution med små rum nødt til at arbejde børneopdelt (i stedet for funktionsopdelt) med de konsekvenser det måtte have.

En daginstitution er også, eller især,

mennesker. Der er pigebørn og drengebørn. Der er pædagoger, pædagogmedhjælper, rengøringspersonale og køkkenassistent. Børnene har far og/eller mor, og personalet har direkte eller indirekte kontakt med politikere, fagfæller, pædagogiske forskere osv. En daginstitution er derfor en meget befærdet institution. Den ville ikke fungere på nogen måde, hvis børnene eller personalet ikke var til stede. I givet fald ville daginstitutionen ligne en spøgelsesby.

En daginstitution er især kendetegnet ved dens måde at arbejde med børn på, dvs. dens pædagogiske linie.

Daginstitutionen er naturligvis et sted som børnene kan opholde sig indtil forældrene kommer hjem fra arbejde. Men den er andet end det – om man vil det eller ej – så er den også et sted, der præger børnene i en bestemt retning. Den kan anvende selvforvaltningspædagogik, konsekvenspædagogik, frigørende pædagogik osv.

Daginstitutionerne har til fælles, at det pædagogiske personale ønsker noget bestemt med deres indsats. Børnene skal nemlig præges og tilskyndes til at være bestemte typer af personer og have bestemte personligheder, eller med andre ord, skal der opbygges bestemte identiteter. Daginstitutioner har på den måde en dannelsesmission.

Daginstitutionen er også et sæt af regler, rutiner, normer og forventninger som tilsammen virker som et styringsredskab for det arbejde der udføres. Der serveres f.eks. mad i daginstitutionen – ikke alene for at tilfredsstille børnenes naturlige behov for føde, men der serveres økologisk mad for at børnene skal være sunde. Børn kan se videofilm, men det skal være børnefilm uden vold og skræk. Børnene skal naturligvis hjem senest ved lukketid, men forældrene skal lade pædagoger forstå at barnet forlader daginstitutionen. Der kan nemt skabes kaos, hvis forældrene afleverer og henter deres børn, når det passer dem, eller hvis børn spiser, når de føler sig sultne.

På den måde kan en daginstitution sammenlignes med en computer, fordi en computer består af en kabine, programmer, kort, kabler, cd rom etc. som tilsammen kaldes hardware, mens programmer-

ne kaldes for software. Det, der får en computer til at fungere er softwaren, som ikke er andet end en serie af anvisninger på, hvad der skal gøres i forskellige stadier af et programforløb. Begge typer af varer udgør helheden *computer*.

Daginstitutionerne udgøres minimum af to helheder. Fysiske faciliteter, økonomiske og personalemæssige ressourcer, børn og forældre på den ene side, og pædagogiske opfattelser og praksisser, traditioner og kutymmer, rammer og rytmer for børnearbejde osv. på den anden. Begge sider skal være til stede for der kan udføres et stykke pædagogisk arbejde.

AT ÆNDRE PRAKSIS

At gennemføre ændringer betyder at ændre programmerne – at tilføje nye kommandoer, at omprogrammere, at (af)installere nye programmer mv. – så der kommer en andet effekt ud af computeren ved at den foretager nye operationer, f.eks. kan den operere de mest komplicerede tegneprogrammer. At gennemføre pædagogiske forandringsprocesser betyder – billedligt talt – at ændre programmerne; at ændre den pædagogiske forståelse, at ændre rytmer og kutymmer, at oparbejde nye traditioner og at stille nye forventninger i udsigt.

Forandringer i daginstitutionens struktur er vigtige, ikke alene fordi den er blevet multietnisk og multikulturel, men mest fordi tosprogede børn klarer sig generelt dårligt i skole- og uddannelse (jfr. PISA 2003 samt PISA-København, 2005). PISA-København viser f.eks. at *"Andelen af elever uden funktionelle læsefærdigheder i PISA 2000 var 18%. I København er den 24%, idet procenten for danske elever er 14% og for tosprogede elever er 51%. For 1.-generationens tosprogede er procenten 55% og for 2. generation 47%, og dermed ses ikke det særlige danske fænomen påvist i PISA 2000 (og i PISA 2003 for matematik), at 2. generation klarer sig dårligere end 1. generation"* (Egelund og Rangvid, 2005).

Der er således en mærkbar forskel mellem danske børn og minoritetsbørn under et. Denne ulighed fortsætter også i ungdomsuddannelserne (Moldenhawer 2002, Jacobsen 2002). Det er ikke sikkert at daginstitutionerne kan gøre noget ved

tosprogede børns dårlige skolepræstationer, men det er muligt at daginstitutionerne kan fungere som modeller for, hvordan det pædagogiske personale samarbejder med etniske minoritetsforældre og børn, og hvordan de sikrer deres deltagelse i (ud)dannelsesmæssige og sociale processer. Dette vil skabe større vilje til og motivation for læring hos tosprogede børn.

En sådan målsætning forudsætter mere end sprogstimuleringsaktiviteter og brugen af tosprogede medarbejdere i spidsbelastninger. Det kræver nemlig en mere dialogisk og permanent refleksion over den multikulturelle udvikling. *Dialogisk* betyder i denne sammenhæng at betragte tale- og fysiske handlinger som et resultat af en serie af forhandlinger som ikke altid kan sprogliggøres, men som findes indlejret i vores måde at agere på i forskellige situationer. Mere konkret betyder det i udviklingsprojektets sammenhæng at betragte og behandle tosprogede forældre og børns handlinger (alt hvad de siger og gør) som et resultat – ikke udelukkende af deres køn, etnicitet, klasse, kultur og fremmedhed – men af deres helt individuelle tolkninger og sammensætninger af kategorierne køn, etnicitet og klasse osv. i hver enkelt sammenhæng.

Daginstitutionerne fra det førnævnte

projekt har på baggrund af sådanne overvejelser valgt at arbejde med hjørner af den flerkulturelle pædagogik. Lad os nu se på hvordan de har gennemført forandringer i kontekst af etnicitet og kultur. En måde at analysere det på er at stille spørgsmålet:

HVORDAN SKABER INSTITUTIONERNE RUM FOR DE ETNISKE MINORITETS-FORÆLDRE?

At skabe rum betyder i denne sammenhæng at anerkende og at repræsentere de (etnisk, socialt, kulturelt mv.) forskellige typer af interesser og behov som i bund og grund relaterer sig til dét at være forælder til et barn i en daginstitution.

De syv daginstitutioner har valgt forskellige typer af projekter. Det er ikke alle projekterne, der direkte fokuserer på spørgsmålet om at skabe rum: Nogle projekter er optaget af forældresamtalerne, mens andre er optaget af afleverings- og afhentningssituationerne. Andre er igen interesseret i at afklare spørgsmålet om, hvad dialog er for noget. Alligevel er det muligt (forsigtigt) at påpege nogle fælles træk, som flere af projekterne direkte eller indirekte har beskæftiget sig med.

Fokusskift

Generelt for alle syv daginstitutioner er, at de flytter deres faglige fokus fra ”indvandrere” til ”integrationsprocesser”. Dermed flytter institutionen sig fra en position, hvor minoritetsforældre og børn ofte anklages for deres ”mangler og fejl”, f.eks. mangel på sprogkompetence, mangel på forældrekompetence, mangel på integrationsvilje etc.. Med dette fokusskift bliver institutionerne mere optaget af spørgsmålet om hvilke forhold i og omkring daginstitutionen, der har indflydelse på at minoritetsbørn og forældre profiterer lige så meget af institutionens kerneydelse (leg og udvikling) som de danske forældre og børn. I stedet for at rette fokuset f.eks. på minoritetsforældres manglende deltagelse i de forældrerelaterede aktiviteter, stiller daginstitutionen hellere spørgsmålet om, ”hvad skal der til for at de er interesserede?” eller ”hvad skal der til for at vi kan forstå hinanden bedre?”

Dette fokus bringer både det pædagogiske personale og minoritetsbørnene/forældrene på en mere "neutral" grund, hvor spørgsmål som social adfærd, kompetence udvikling, omsorg og professionalisme diskuteres og gøres til genstand for fællesansvar og opgave, der kan behandles i dialog og samarbejde med de involverede.

Når fokuset på denne måde flyttes fra *person* til *forhold*, skabes der grobund for dialog i den betydning, som tidligere er indkredset. Det giver nemlig anledning til utallige overvejelser over konsekvenserne af de planlagte og allerede eksisterende aktiviteter og handlinger. De nye typer spørgsmål der stilles bliver så: Hvordan virker vores måde at modtage børn på på minoritetsforældrene? Hvad sker der mon ved integrationsprocesserne ved den måde vi henvender os til forældrene på?

Daginstitutionerne bevæger sig således væk fra den "anklagende" årsags-virkningsrelation til mangesidede og relationelle betingede sociale og pædagogiske handlinger. Det påpeges af flere af institutionerne, at de nu ser de etniske minoritetsforældre på en anden måde, nemlig som en "forælder til et barn i institutionen" (Alis far eller mor), og ikke som en "somalisk forælder!".

En daginstitution skriver: "*Muhammed og Hassan kan være ligeså forskellige, eller ligeså ens, som Fatima og Ulla. Indenfor forskellige kulturkredse er der ligeså forskellige opfattelser af kulturens værdier, som der er indenfor den etnisk danske kultur*".

Skift i fokus skaber på den måde et skift i erkendelse og åbner reelt op for nye typer af krav og forventninger, der måtte formuleres – ikke alene fra minoritetsforældrenes side, men også fra de danske forældres side. Skiftet fører også til at de allerede iværksatte aktiviteter ses i et andet lys end hvad det var tilfældet ved starten. Man spørger f.eks. "hvordan bidrager vores mødestruktur til dialogen med minoritetsforældrene" eller "hvordan kan det være at arbejdsweekenden er velbesøgt af minoritetsforældrene, men ikke forældremøderne?". Tidligere ville man have formuleret spørgsmålet som "hvorfor deltager indvandrerne ikke i forældremøderne?", og svaret var muligvis givet på forhånd.

Dette fokusskift er det første skridt i forståelsen af minoritetsforældrene i egen ret, dvs. minoritetsforældre som produkt af etniske og kulturelle baggrunde og personlige interesser og intentioner.

Udfordring af de etablerede begreber

En anden måde institutionerne rummeliggøres på, sker ved at personalet omformulerer en række klassiske begreber til noget mere nutidigt, så disse får et reelt indhold i overensstemmelse med daginstitutionens hverdagsrealitet og personalets faglige og diskursive formåen. Et paradigmatisk eksempel er

omformuleringen af udtrykket "at behandle folk lige vil sige at behandle dem forskelligt", som det pædagogiske personale tog i anvendelse i deres legitimering af udviklingsprojektet. Ved denne omformulering "reformerer" personalet ligestillingsbegrebet, så det reelt dækker de forhold som det var bestemt til at dække, nemlig at institutionerne må give mere til dem der har lidt, og lidt til dem der har meget, sådan som man har gjort med arbejderklassebørn siden anden verdenskrig i en skole- og uddannelsessammenhæng (for en diskussion af ligestillingsbegrebet se Tireli 1999). En daginstitution formulerer deres udviklingsprojekt sådan:

"Vi har valgt at højne kvaliteten i vores daglige møde med tosprogede forældre, med fokus på, hvad der sker når vi kommunikerer med tosprogede forældre og hvordan dette påvirker vores samarbejde".

Denne projektformulering er et eksempel på, hvordan personalet udfordrer og kvalificerer begrebet *møde*. Hvad betyder det og hvad dækker det? *Møde* transformeres i denne proces fra at indeholde et tilfældigt sammentræf til en pædagogisk udfordring om at samstemme forventningerne og forstå hinandens ideologiske, kulturelle og politiske bevæggrunde i den daglige kommunikation. Det uundgåelige sammentræf ved afhentnings- og afleveringssituationerne får således et kvalitetsløft for minoritetsforældre. På denne måde arbejder personalet sig hen i mod at sikre at minoritetsbørn får lige så meget indholdsmæssigt ud af afleverings- og afhentningsituationerne som de danske forældre og deres børn.

Alt andet lige åbner omformuleringen af begreber op for en dialog og følgelig et kritisk blik på rutiner og vaner i institutionernes hverdagsliv. Det fordrer til løbende overvejelser over, hvad og hvilke faktorer der har indflydelse på en pædagogisk ideel situation i daginstitutionen.

Udfordringen af begreber og betydninger afspejler sig (i visse institutioner) også i måden de pædagogiske aktiviteter tilrettelægges på. En daginstitution har f.eks. arbejdet med en aktivitet kaldet "Jorden Rundt". Det er en symbolsk rejse ud i verden, hvor institutionen "omdannes" til et

land, hvis kulturelle markører præsenteres for børnene. Forældrene leverer hovedingredienserne i form af mad, klædedragter, børnebøger, historier, musik, sprog osv.

Denne institution udfordrer begrebet *jorden rundt* (og rejser også til Danmark). Igennem sådanne udfordringer skabes der rum for forskelligheden. Ved at hive kulturelle og nationale temaer og dertil knyttede tegn og symboler af enhver art ind i daginstitutionens hverdag, bidrager personalet til at normalisere forskelligheden i opfattelser og adfærd i daginstitutionen.

Tematisering og problematisering af hverdagens begreber og udtryk skaber et refleksionsrum for personalet med mulighed for nye erkendelser indenfor det flerkulturelle felt.

Stille konkrete muligheder til rådighed

En anden måde at skabe mangfoldighed på er at stille en række konkrete muligheder til rådighed for minoritetsforældrene som f.eks. ekstra info- og intrømøder, tolkebistand ved møder og samtaler, oversættelse af informationsmateriale, særlig kost osv. Personalet oplever at minoritetsforældrene nyder godt af disse muligheder. En institution siger f.eks. *"Forældrene er blevet meget bedre til at gå i dialog med os. Vi fik f.eks. 6 henvendelser i de sidste 6 måneder om en samtale med os. Før i tiden var det os der fik forældrene i tale om det problem"*.

Disse muligheder er ofte standardiserede. Karakteristisk for dem er at de ikke stilles til rådighed for minoritetsforældrene efter en eksplicit analyse af samspillet mellem forældrenes ønsker og behov og den pædagogiske målsætning i institutionen. Personalet begrundes "automatiseringen" med at de har mangeårige erfaringer med arbejdet med minoritetsforældre, og at de derfor kender deres behov og ønsker.

På trods af at der her er tale om eksempler på åbninger overfor og imødekommer af andre kulturer og forældregrupper, er der en risiko for en holdningsmæssig fastholdelse af etniske minoriteter i bestemte og standardiserede positioner, fordi man så at sige springer refleksionerne over. Sagt på en anden måde; hvis per-

sonalet ikke løbende overvejer hvad de gør, og hvorfor de gør det ift. minoritetsforældre, er der en risiko for at deres forandrede forhold ikke indtænkes i dagtilbudet. Den implicitte logik som sådanne "muligheder" bygger på, er en form for årsag-virkningslogik som naturligvis er god at have, men det skal ikke betragtes som evig og endegyldig, fordi både årsager og virkninger ændrer sig.

Deltagelse og repræsentation

Enkelte institutioner har skabt plads til etniske minoriteter ved at vælge et projekt om deltagelse og ligestilling. En institution har ønsket at afspejle børne- og forældre-sammensætningen også i styrende organer som forældrebestyrelsen, og har gjort det på følgende måde: *"I december afholdte fritidshjemmet et nyt forældre-valg til bestyrelsen. Vi inviterede de tosprogede forældre til et formøde... Lederen og bestyrelsesformanden informerede om bestyrelsen og dens funktion. I samarbejde med de 2 tolke, opfordrede vi tosprogede forældre til at stille op, så vi kunne / kan få et samarbejde op at stå, med de multietniske grupper. Resultatet blev at tre tosprogede forældre stillede op og blev valgt"*.

Denne form for forældre samarbejde bygger på en eksplicit formuleret målsætning om at ligestille minoritetsforældrene ved at de deltager og bliver repræsenteret også i de styrende organer i daginstitutionen. Af denne grund blev minoritetsforældre opsøgt og opfordret til at gøre deres indflydelse gældende. Denne repræsentation faldt også sammen med et ønske om at repræsentere og ligestille andre sprog og kulturer bl.a. ved at omskrive deres tilstedeværelse i institutionen til et spørgsmål om ret til anerkendelse og repræsentation.

Faglig udvikling

Nogle af institutionerne har betragtet deres udviklingsprojekt som en mulighed for refleksion og faglig udvikling. At læreplanerne faldt tidsmæssigt i forlængelse af KID-programmet gjorde, at udviklingsprojektet relativt uproblematisk kunne præsenteres og opfattes som et fagligt udviklings- og efteruddannelsesprojekt. Der var

således *ikke* tale om "et projekt om indvandrerbørn" med de associationer som dette fremkalder, men et nødvendigt fagligt udviklingsprojekt, der udtrykte personalets sensitivitet overfor pædagogiske problemstillinger.

Personalet har ikke alene omdefineret og opkvalificeret deres projekter til "faglig udvikling", men det er også sådan de har oplevet det. En institution skriver herom: *"Det faglige arbejde gav øget energi og arbejdsglæde. Dette kunne også aflæses på personalets sygefravær. Den faglige stolthed voksede stødt, mens vi i fællesskab erobrede nye erfaringer... Hele personalegruppen blev påvirket af udviklingsprojektet, som bar præg af glæden ved at forske i egen praksis"*.

Det er således tydeligt at en sådan tilgang – f.eks. i modsætning til "lad os hjælpe indvandrerforældrene", fungerer godt og skaber stor tilfredshed blandt personalet. At koble "det etniske/kulturelle projekt" op på den faglige udvikling bliver dels et trin i den dialogiske tilgang til arbejdet med minoritetsforældre og børn og dels dæmper det op for mislyde blandt forældrene eller resten af personalet. Det er ingen hemmelighed, at nogle forældre har tendens til at opfatte sådanne aktiviteter – snarere end et nødvendigt ligestillingsarbejde – som en slags forfordeling af institutionens knappe ressourcer.

Denne kobling er også en måde at håndtere vanskelighederne ved forandringsprocesserne på. Lad os se på nogle af de andre måder at håndtere vanskelighederne på.

HVORDAN HÅNDBTERES VANSKELIGHEDER VED RUMMELIGGØRELSEN AF DAGINSTITUTIONERNE?

De syv daginstitutioner har ikke oplevet nævneværdige problemer eller vanskeligheder ved arbejdet med deres selvvalgte udviklingsprojekter. Bortset fra manglende personaleressourcer, hektiske tider, sommerferie osv. Jeg vil dog fremhæve nogle aktiviteter og betragtninger som i deres konsekvens og funktion forebygger en række potentielle problemer og vanskeligheder, selvom personalet ikke har haft eksplicitte intentioner herom.

Almengørelse af øremærkede aktiviteter

To af de syv daginstitutioner har i forbindelse med deres udviklingsprojekt iværksat særlige aktiviteter for modtagelse af minoritetsforældre. En institution formulerer det sådan: *"På et personalemøde blev vi enige om at fokusere på modtagelsen af nye børn og deres forældre. Vi ville fra starten gøre en indsats for at skabe tillid i samarbejdet. Således at vi kunne skabe den bedste grobund for dialog"*. Som særlig indsats holder institutionerne f.eks. møder med forældrene med jævne mellemrum, gør brug af billeder og videooptagelser i kommunikationen med dem, anvender et udvidet kartotekskort med detaljerede oplysninger osv.

Personalet oplever efter et par forsøg at ordningen er en succes. Der er en tilfredsstillelse blandt medarbejderne, der følger projektet op. Meget hurtigt udvides disse øremærkede aktiviteter også til institutionens "gamle" forældre, hvor personalet genopdager forældrene: *"De pædagoger, der havde en samtale med denne mor – som vi ellers i forvejen kendte – fik et meget mere nuanceret syn på denne mor. De fortalte efter samtalen at moderen ville læse til klinikassistent, hvilket var lidt overraskende idet man nok ikke havde forventet den slags ressourcer hos en somalisk alenemor"*.

Personalet og de danske forældre opdager også at det særlige fokus og de særlige aktiviteter, der er udviklet i forbindelse med udviklingsprojektet også kan anvendes overfor de danske forældre. Efter et par forsøg opdager personalet, hvor frugtbare de nye tiltag er for alle forældrene, så i det omfang der er ressourcer til det, stilles denne mulighed til rådighed for alle forældrene.

Sådanne almengørelser af specifikke aktiviteter, indeholder imidlertid en dobbelthed: På den ene side virker de som en støddæmper på den latente kritik som forældrene rejser i form af "skævdeling og forfordeling" af ressourcerne i institutionerne. På den måde undgår man de konflikter, som måtte dukke op undervejs. På den anden side indebærer denne almengørelse en risiko for at minoritetsforældres behov og ønsker kun kan anerkendes, så længe disse er i overensstemmelse med øvrige forældres behov og ønsker.

I sin konsekvens bliver der ikke tale om en "rummelig daginstitution", hvor forskellighed anerkendes og forankres i institutionens pædagogiske processer. Det korte øjeblik hvor daginstitutionen var rummelig, erstattes af en homogeniseringslogik. Naturligvis er der ikke behov for fokus på rummelighed, hvis alle institutionens forældre og børn reelt omfattes af givne aktiviteter, men refleksionen over hvilke logikker, der bevidst eller ubevidst kommer til at diktere aktivitetsformerne udebliver tit. Et fortsat fokus på hvordan almengørelse virker på forskellige typer af børn, vil være mere i overensstemmelse med den tænkning der er lagt til grund i denne artikel.

Kobling mellem kultur og pædagogik

En anden måde at undgå (mulige) konflikter på sker ved at personalet sammenkobler deres udviklingsprojekt med de pædagogiske processer i institutionen.

Udviklingsprojektet som i starten blev betragtet som et kulturelt "projekt for indvandrerforældre" formuleres senere som et projekt om (minoritetsbørns) lege- og læringsprocesser. Hovedspørgsmålet formuleres her som: Hvad sker der ved tosprogede børns oplevelse af daginstitutionens hverdagsliv og hvad sker der ved deres sociale- og sproglig kompetence, hvis der iværksættes den ene aktivitet frem for den anden?

På denne måde erobrer man så at sige et område, der af mange betragtes som liggende udenfor institutionernes fokusfelt og gør dette til en naturlig del af deres daglige virke.

Dette er et udtryk for dels hvordan der skabes rum for "det nye og det anderledes" og dels hvordan eventuelle vanskeligheder (både i forhold til forældrene og politikerne – og i forhold til sig selv som personale) håndteres på en konstruktiv og dialogisk måde.

Fra tosprogede til alle børns leg og læring

Kobling mellem kultur og pædagogik knyttes igen sammen med alle børns (her tænkes især danske børns) lege- og læringsproces. (Danske)børns oplevelser i forbindelse med et givent udviklingsprojekt transfor-

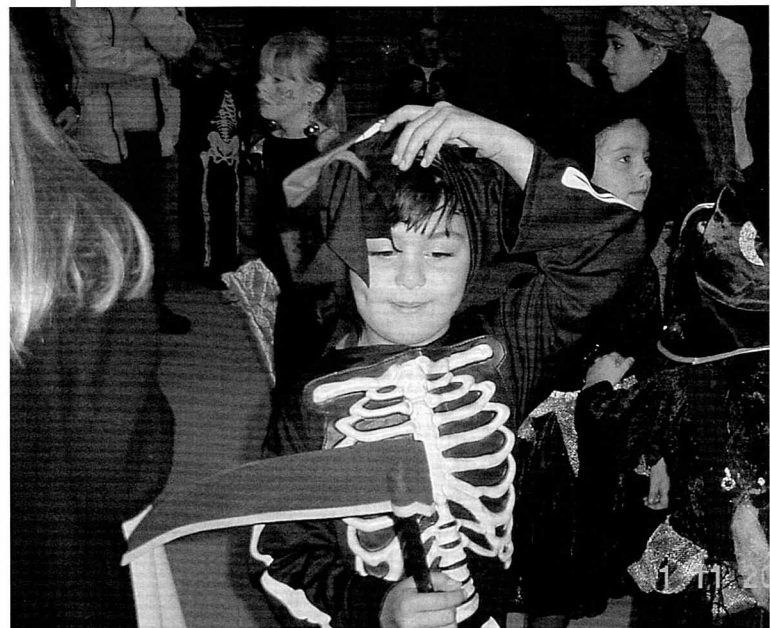

meres fra at være ren æstetisk oplevelse til en form for læring. En læring der ikke alene har forandring i sit fokus, men også en mere snæver form for læring i form af at tilegne sig informationer om det tætte og brede samfund, som de danske børn er en del af. "Jorden Rundt" projekterne er derfor ikke alene et "kulturprojekt" som sikrer bedre lege- og læringsrelationer for minoritetsbørnene, men det er også i høj grad et projekt som sikrer et læringsmiljø og konkret indhold i danske børns læreprocesser. Som sagt gik "Jorden Rundt" projektet ud på at synliggøre de mange kulturer og folkeslag som var repræsenteret i daginstitutionen. At arbejde for at tosprogede børn genkender symboler og situationer fra deres dagligdag og at de på denne måde motiveres til leg og læring. Der er tale om en symbolsk rejse, hvor børnene lader som om de flyver, lander, møder paskontrollen osv. Institutionen indrettes med symboler, tegn og værdigenstande fra det land børnene rejser til og forældrene hjælper til med mad, tøj, musik, bøger etc. Projektet udvikler sig til at "Ifølge årsplanen skal vi på rejse i Danmark... Fra mandag den 22. september starter vi med en stor rundkreds på rød stue... Der bliver sang og dans samt præsentationer af typiske danske ting, eks. "madam Blå" kaffekanden... Vi opfordrer forældrene til at finde tøj der viser den danske klædedragt. Det kan f.eks. være dåbskjoler, konfirmations-tøj, bryllups-tøj, landsholdsfodbold dragter... Derudover

gerne ting der er typisk danske; duge og servietter, bestemte glas eller vaser, ravsmykker osv. Det vil være dejligt, hvis der er nogle forældre eller evt. bedsteforældre, der har lyst til at komme og fortælle historier fra det virkelige liv eller evt. H.C. Andersens Eventyr..."

"Jorden Rundt" er et meget populært projekt hos alle forældrene. Institutionen har ikke haft vanskeligheder med at gen tage den ugelange aktivitet. Det skyldes bl.a. at forældrene, især de danske, synes at børnene får lært en hel del indenfor geografi, kultur, sociale relationer og at de får udvidet deres horisont i daginstitutionen.

På denne måde er projektet både et eksempel på almengørelsen af øremærkede aktiviteter og omskrivning af kulturelle aktiviteter til læringsaktiviteter, som også sikrer at institutionen undgår konflikter internt i forældregrupperne og i forholdet mellem personale og forældre.

Fotos Üzeyir Tireli

Parallele logikker

I nogle institutioner eksisterer der forskellige logikker i arbejdet med etniske minoritetsbørn og forældre. Der er institutioner, der arbejder for at skabe rum for forskelligheden. Det indebærer bl.a. en forandringsproces, hvor mange forhold kastes under et kritisk eftersyn (fra den fysiske indretning til den pædagogiske linie) i lyset af den demografiske udvikling. Derigennem forsøger personalet at indarbejde nye og varige strukturer, der muliggør at minoritetsforældre og børn forsynes med et reelt pædagogisk indhold, som de har krav på. De arbejder efter en rummeliggørelseslogik.

Der er imidlertid også institutioner, der arbejder efter en anden (og konkurrerende) logik, nemlig en "kompensationslogik"; en logik, der i sin funktion og konsekvens opretholder status quo – en ensartethed – i daginstitutionen og en favorisering af *det danske*. Konkret kommer denne til udtryk ved at de pædagogiske aktiviteter og tanker formes som midlertidige (fra ansættelsen af tosprogede medarbejdere til midlertidig ændring af madvaner) i stedet for forskellighed og rummelighed som en permanent situation.

Hvilke af disse logikker der vinder frem i fremtiden afhænger af daginstitutionens fortsatte arbejde med rummelighedsbegrebet.

Mange måder at handle på

Et af de spørgsmål som daginstitutionerne direkte eller indirekte har arbejdet med var spørgsmålet om, hvad det er rigtigt og vigtigt at gøre i forhold til minoritetsbørn og forældre. Der er foregået mange overvejelser om dette essentielle spørgsmål.

Det er i sig selv en reflektiv proces. På den måde er den også dialogisk. Oplevelsen og identifikationen af forskellige typer af opfattelser og handlinger i det samme rum sætter en reflektiv proces i gang hos personalet. Eksempelvis spørgsmålet om institutionen skal støtte eller ikke-støtte religiøse tilhørsforhold hos børnene bl.a. ved at markere højtiderne i forskellige trosretninger. Selvom personalet forsøgte ihærdigt var det svært at nå til en fuld-

stændig enighed. Der kunne altid vises eksempler som gjorde totaliserende argumenter ugyldige; begge synspunkter kunne ikke eksistere i det samme rum som gyldige synspunkter.

Nogle af institutionerne har håndteret denne vanskelighed ved at nå til den erkendelse, at der ikke kun er en bestemt måde at tænke og handle på og som er det rigtige, men at der er flere måder at handle på, ligesom der også er flere måder at tolke disse handlinger på. Ingen af de handlinger eller forståelser har forrang frem for den anden.

HVAD FREMMER RUMMELIGGØRELSEN AF INSTITUTIONERNE I ØVRIGT?

Jeg har påpeget en række forhold som bidrager til en etnisk og kulturel rummeliggørelse af daginstitutionerne. Opsummerende kan følgende forhold fremhæves som centrale i forandringsprocesserne: Der skal sættes et mål for arbejdet med etniske minoritetsbørn og forældre. Spørgsmål som følgende er relevante at stille: Hvad vil vi med disse børn og forældre? Hvordan vil vi bidrage til dannelsesprojektet? Hvordan vil vi leve op til kravet om at inddrage forældrene i børnenes leg, læring og udvikling i forskellige felter? Hvordan vil vi bidrage til at disse børn klarer sig godt i skole og uddannelse?

Desuden kan institutionerne udfordre og problematisere de gængse værdier og begreber, som man arbejder ud fra som en slags øjenåbner for de forandringsprocesser, der skal sættes i værk. Hvad mener vi egentlig med "integration, kultur, ligestilling"? Hvordan kan disse begreber omsættes til pædagogiske arbejdsredskaber i daginstitutionerne?

At koble arbejdet med minoritetsbørn til det pædagogiske arbejde i institutionen skaber dels plads til ligestilling og modvirker dels konflikter blandt visse persongrupper. At anerkende og arbejde med at menneskelig handling er bestemt af mange forhold, og derfor er modsætningsfyldt, er både faglig relevant og personligt udviklende.

Jeg har i denne artikel udelukkende beskæftiget mig med den indholdsmæssige del af multikulturelle forandringsprocesser

i daginstitutionerne. Jeg har bevidst udeladt de processuelle forhold som ledelse, samarbejdsrelationer, politiske reguleringer, projektstyring, supervision etc. Der er naturligvis ingen tvivl om at disse forhold er grundlaget for de indholdsmæssige forandringer som var i fokus i denne artikel, men at disse bør behandles i en anden sammenhæng. Jeg vil dog i stikord nævne to helt centrale forhold, der betinger disse forandringsprocesser. Det er for det første den politiske og pædagogiske ledelse i institutionen og for det andet undervisningsforløb eller et forum for faglig dialog og diskussion.

Ledelsen og forældrebestyrelsen har det overordnede ansvar for projektets gennemførelse. De støtter projektet, skaber tid og rum for dets gennemførelse og skaber et slags ejerskabsforhold i projektet, så alle medarbejdere føler sig ansvarlige for dets gennemførelse. Det har i enkelte tilfælde vist sig (selvom det lige så godt kan være tilfældigt) at institutionens projekt ikke rigtigt lykkedes i implementeringsfasen, fordi ledelsen ikke deltog i projektet, men havde udpeget to ansvarlige som ikke kunne udbrede projektideen til kollegerne som var presset og optaget af hverdagens gøremål.

Det andet forhold der betyder noget særligt er uddannelsesforløbet. Det er den teoretiske og metodiske tilgang, som de fleste af projekterne er baseret på, der fungerer særligt fremmede for dialogen.

De teoretiske og metodiske diskussioner som er foregået i forskellige sammenhænge under projektførelsen ser ud til at bringe og opretholde projekterne i et niveau hvor personalet er og skal være i dialog med sig selv, med hinanden og med forældrene, hvor man hele tiden prøver at forstå ens egne og andres bevæggrunde for de ytringer og sociale handlinger, som præsenteres i institutionens offentlige rum.

Üzeyir Tireli er konsulent i Videncenter for Interkulturel Pædagogik i Center for Videregående Uddannelser Storkøbenhavn.

Udviklingsprojektet er støttet af Socialministeriets KID-program (Kvalitetsudvikling i dagtilbud) og blev gennemført i 2003 og 2004. Peter Mikkelsen, Vibe Larsen og Üzeyir Tireli fra CVU-Storkøbenhavn var konsulenter på projektet.

Formålet med udviklingsprojektet var på den ene side at udvikle og afprøve nye metoder i arbejdet med etniske minoritetsbørn og forældre, og på den anden side at opkvalificere en håndfuld pædagogers kompetencer på området. syv (integrerede) daginstitutioner har været involveret i projektet: fire i Københavns kommune og tre i Helsingør kommune. De har hver især arbejdet med aspekter af den multikulturelle pædagogik under deres udviklingsarbejde. Projektideerne er udviklet og nuanceret løbende i forbindelse med møder afholdt for hele personalet i institutionerne og på fælles møder afholdt for tovholderne. Hver institution udpegede to tovholdere (en af dem var fra ledelsen). Deres opgave var at indsamle fortællinger og andet empirisk materiale, at sikre at der internt i institutionen træffes beslutning om udviklingsprojektet, at følge projektet og beskrive erfaringerne i institutionen samt være bindeled mellem projektkonsulenterne og medarbejderne i institutionen. De skulle desuden forholde sig kritisk til den valgte undersøgelsesmetodes muligheder og begrænsninger.

Hver enkelt daginstitution har i samarbejde med konsulenterne udarbejdet en rapport som er lagt til grund for den endelige afrapportering til ministeriet.

Se mere om dette projekt i Larsen, Mikkelsen og Tireli (2005): Samarbejde med forældre fra etniske minoritetsgrupper. CVU Storkøbenhavn og Københavns Kommune, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen. FAF-Tryk, april 2005.

HENVISNINGER

Egelund, Niels og Rangvid, Beatrice Schindler (2005)

PISA-København – Kompetencer hos elever i 9.klasse i København.

http://www.akf.dk/dk2005/pisa_kbh.htm

Goffman, Erving (1997) Anstalt og menneske. Jørgen Paludans forlag. 9. oplag.

Hall, Stuart (1999) Kodning och avkodning, i Thomas Johansson et.al (eds.) Samtidskultur. Karaoke, karnevaler och kulturella koder. Nya Doxa.

Jacobsen, Vibeke (2002) Uddannelse og danskkundskaber. Om uddannelse og danskkundskabers betydning for etniske minoriteters integration i det danske samfund.

http://www.amid.dk/pub/papers/AMID_10-2002_Jakobsen.pdf

Moldenhawer, Bolette (2002) Skolen – en nøgle til integration af etniske minoritetsbørn?

http://www.amid.dk/pub/papers/AMID_25-2002_Moldenhawer.pdf

Tireli, Üzeyir (1999) Blandt os eller af os?

Betragtninger på etnisk ligestilling og medborgerskab, Artikelsamling. Nævnet for Etnisk Ligestilling. Pp. 15-42